

LIETUVOS RESPUBLIKOS LYGIŲ GALIMYBIŲ KONTROLIERIUS

SPRENDIMAS

DĖL GALIMOS DISKRIMINACIJOS LYTIES PAGRINDU UAB LIETUVOS PARODŲ IR KONGRESŲ CENTRUI „LITEXPO“ DARBO POKALBIO METU TEIKIANT KLAUSIMUS APIE ASMENŲ ŠEIMINĘ PADĖTĮ TYRIMO

2021 m. spalio 6 d. Nr. (21)SN-142)SP-50
Vilnius

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyboje (toliau – Tarnyba) 2021 m. liepos 16 d. buvo gautas pareiškėjos A. A.-V. (toliau – Pareiškėja arba pareiškėja) skundas dėl galimos diskriminacijos šeiminės padėties ir lyties pagrindais darbo pokalbio dėl UAB Lietuvos parodų ir kongresų centro „Litexpo“ (toliau – Bendrovė) gidų-vertėjų pareigų parodoje „EXPO 2020“, Dubajuje, metu.

Pareiškėja nurodė, kad 2021 m. balandžio 28 d. 13 val. dalyvavo Bendrovės gidų-vertėjų dirbti parodos „EXPO 2020“, Dubajuje, metu atrankoje. Atrankos komisiją sudarė šeši asmenys: dvi Bendrovės personalo grupės atstovės, Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos parodų organizavimo skyriaus vadovas Romas Jancauskas bei du šio skyriaus darbuotojai (M. S., A. B.) ir dar vienas komisijos narys, atliekantis psichologo funkciją – I. V. Komisijos nariams buvo žinomas faktas, kad Pareiškėja yra karjeros diplomatė, pagrindinėje darbovietėje – Užsienio reikalų ministerijoje – išėjusi vaiko priežiūros atostogų, auginanti dviejų mėnesių kūdikį.

Pareiškėja skunde rašo, kad darbo pokalbio metu iš komisijos nario I. V. sulaukė su darbo skelbimo aprašyme numatytų įgūdžių turiniu nesusijusių klausimų ir pastebėjimų. Pareiškėjos buvo klausta: „A., nuo ko tu bėgi?“ (šios ir kitų citatų kalba netaisyta) bei buvo replikuojama, kad, I. V. žiniomis, „vaikui iki 6 mėn. svarbiausia augti su motina“. Komisijos narys po šio klausimo ir replikos, galimai gilindamasis į motyvus dirbti gide parodoje, kiek detaliau teiravosi apie Pareiškėjos santykius šeimoje. Kiti komisijos nariai, tiek Bendrovės atstovai, tiek Aplinkos ministerijos atstovai, minėtam komisijos nariui dėl to pastabų nepateikė.

Pareiškėja iš viešosios spaudos sužinojo, kad jos atvejis nebuvo pavienis; jos vertinimu, tai buvo tendencinga prieiga vertinant konkurso dalyvių psichologinio pasirengimo kriterijų. Pareiškėja teigia, kad atrankos dalyvės buvo diskriminuojamos dėl šeiminės padėties, nors 2017 metais dirbti „EXPO“ parodoje, kuri vyko Astanoje, buvo atrinktas IT specialistas vyras, kuris turėjo 5 vaikus.

Pareiškėja, kaip diskriminaciją dėl šeiminės padėties patyrusi konkurso dalyvė, suvokdama, kad tai buvo tendencinga atrankos spraga, prašo, kad konkurso dalyviai būtų iš naujo vertinami pagal psichologinio pasirengimo kriterijų ir pagal tai perskaičiuojami galutiniai konkurso dalyvių balai.

Pareiškėja tuo pačiu skundu kreipėsi į Lietuvos Respublikos aplinkos ministeriją, Lietuvos Respublikos valstybės kontrolę, Viešųjų pirkimų tarnybą, Lietuvos Respublikos Seimo Socialinių reikalų ir darbo komitetą.

2021 m. liepos 21 d. Tarnyboje buvo gautas Pareiškėjos el. laiškas, kuriuo ji patikslino skundo aplinkybes.

Pareiškėja nurodė, kad pirmą skelbimą apie konkursą kandidatuoti gido-vertėjo pozicijai parodoje „EXPO 2020“ Bendrovė buvo paskelbusi 2020 m. vasario mėnesį. Pareiškėja nusiuntė prašomus dokumentus (tuo metu vaikų neturėjo). Dėl pasaulinės pandemijos paroda „EXPO 2020“ buvo perkelta į 2021 metus. 2020 m. gegužės mėnesį Bendrovė el. paštu informavo, kad atranka atidedama ir su kandidatais dėl tolesnės atrankos bus susisiekta vėliau. 2021 m. kovo 17 d. Pareiškėja sulaukė Bendrovės atstovės skambučio, kuriuo buvo informuota, kad atranka atnaujinama, ir buvo klausama, ar Pareiškėja nori tęsti dalyvavimą konkurse. Pareiškėja patvirtino, kad nori. Kartu Pareiškėja paminėjo, kad artimiausiomis dienomis jai numatytas gimdymas (gimdė 2021 m. *(duomenys neskelbtini)*), ir teiravosi, kada numatoma atranka (ar ji nesutaps su gimdymo data). Bendrovės atstovė patvirtino, kad nesutaps, nes pokalbiai vyks tik nuo balandžio vidurio.

2021 m. balandžio 28 d. 13 val. prisistatydama žodžiu Pareiškėja atrankos komisijai paminėjo, kad yra karjeros diplomatė ir šiuo metu yra vaiko priežiūros atostogose. Bendrovės atstovė, komisijos narė (Pareiškėja vardo nežino), teiravosi, „ar mažo vaiko turėjimas netrukdytų išvykti į užsienį 6 mėn.“ Pareiškėja patvirtino, kad netrukdytų, ir šis klausimas šeimoje yra aptartas. Tada komisijos narys I. V. paprašė patikslinti, „kokio amžiaus yra mano [Pareiškėjos] vaikas?“. Pareiškėja atsakė, kad „dviejų mėnesių“. I. V. pateikė savo asmeninę nuomonę, kad, „remiantis jo [I. V.] psichologinėmis žiniomis iki pusės metų vaikui itin svarbu būti su motina – dėl vaiko vystymosi. Kiti šeimos nariai to atstoti negali. Ar aš [Pareiškėja] tai suvokiu ir ar man tai aišku?“ Tuomet buvo pateiktas šio komisijos nario klausimas: „A., tai pasakyk mums, iš tikrųjų, nuo ko tu bėgi?“; po to sekė dar keletas analogiško turinio komisijos nario klausimų bei replikų dėl Pareiškėjos šeiminės padėties ir sūnaus kūdikiško amžiaus. Pareiškėja taip pat nurodė, kad I. V. pažįsta Pareiškėją iš anksčiau, nes susidūrė 2017 m. kovo mėnesį, kai Pareiškėja dalyvavo atrankoje į parodos „EXPO 2017“ vertėjus ir vienuose I. V. vestuose komandos ugdymo mokymuose.

2021 m. liepos 26 d. Tarnyboje buvo gautas Pareiškėjos el. laiškas, kuriuo buvo patikslintos skundo aplinkybės.

Pareiškėja skunde rašė, kad 2021 m. balandžio 28 d. 13 val. Bendrovėje vykusio darbo pokalbio metu, komisijos nariui užduodant klausimus apie Pareiškėjos šeiminę padėtį, teikiant

replikas (savo nuomonę), kiek laiko moteris privalo būti su vaiku, buvo sukurta įžeidžianti ir Pareiškėjos, kaip konkurso kandidatės, orumą žeminanti aplinka vien todėl, kad Pareiškėja yra moteris, turinti mažametį vaiką. Pareiškėja taip pat rašė, kad liko nesupratusi klausimų ir replikų apie jos šeiminių padėčių tikslingumo darbo pokalbio kontekste. Prieš I. V. užduodant minėto pobūdžio įžeidžius klausimus ir teikiant replikas, kita komisijos narė buvo pasiteiravusi, „ar mažamečio vaiko turėjimas netrukdytų išvykti 6 mėn. laikotarpiui į užsienį, jei būčiau atrinkta?“, t. y., Pareiškėja visos komisijos akivaizdoje jau buvo patvirtinusi, kad jokių kliūčių nekiltų ir viskas šeimoje jau aptarta. Dėl to Pareiškėja „liko nesupratusi“ ir pasipiktinusi tolesniais komisijos nario klausimais bei replikomis. Pareiškėja nesupranta šių klausimų tikslingumo ir sąsajos su gido-vertėjo darbo pobūdžiu.

Vadovaudamasi Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymo 30 straipsnio 1 ir 2 dalimis, Lietuvos Respublikos lygių galimybių kontrolierė Birutė Sabatauskaitė (toliau – lygių galimybių kontrolierė) 2021 m. liepos 29 d. raštu Nr. (21)SN-142)S-393 kreipėsi į UAB Lietuvos parodų ir kongresų centrą „Litexpo“ (Bendrovė) ir paprašė motyvuotai paaiškinti, ar Pareiškėja kandidatavo į gido-vertėjo pareigas tarptautinėje parodoje „EXPO 2020“, Dubajuje; ar Pareiškėja buvo priimta į siūlomas pareigas; jei ne – dėl kokių priežasčių; ar Pareiškėjos atrankos metu buvo teirautasi apie jos šeiminių padėčių (vaikus); jei taip – dėl kokių priežasčių; buvo paprašyta patvirtinti arba paneigti Pareiškėjo teiginius; kokia Bendrovės atstovė uždavė klausimą dėl Pareiškėjos šeiminių padėties; kokią reikšmę vertinant kandidatus į gido-vertėjo pareigas tarptautinėje parodoje „EXPO 2020“ turėjo psichologinis kandidatų vertinimas; ar kandidatų psichologiniam vertinimui buvo iš anksto parengti tokio vertinimo kriterijai; buvo paprašyta nurodyti visus kriterijaus, kuriais remiantis buvo vertinami kandidatai. Taip pat buvo paprašyta pateikti kitą svarbią informaciją, susijusią su atliekamu tyrimu.

Vadovaujantis Lygių galimybių įstatymo 30 straipsnio 1 ir 2 dalimis, lygių galimybių kontrolierė 2021 m. liepos 29 d. raštu Nr. (21)SN-142)S-394 kreipėsi į komisijos narį I. V. ir paprašė motyvuotai paaiškinti, ar Pareiškėjai buvo pateikti klausimai bei pastabos, susiję su jos šeimine padėtimi (vaikais); jei taip – dėl kokių priežasčių; buvo paprašyta patvirtinti arba paneigti Pareiškėjos teiginius; kokią įtaką I. V. atliktam Pareiškėjos vertinimui turėjo informacija apie jos šeiminių padėčių; kokią reikšmę kandidatų vertinimui turėjo psichologinio vertinimo dalis; ar psichologinis vertinimas buvo atliekamas pagal iš anksto paruoštus psichologinio vertinimo kriterijus; jei taip – kokie jie.

Taip pat buvo paprašyta pateikti kitą svarbią informaciją, susijusią su atliekamu tyrimu.

Lygių galimybių kontrolierė

n u s t a t ė:

2021 m. rugpjūčio 4 d. Tarnyboje buvo gautas Bendrovės 2021 m. rugpjūčio 4 d. raštas Nr. 7-38 „Pateikiama informacija“, kuriuo buvo atsakoma į Tarnybos pateiktus klausimus.

Bendrovė patvirtino, kad Pareiškėja kandidatavo į gidų-vertėjų poziciją pusę metų trunkančioje pasaulinėje parodoje „EXPO 2020“. Į šias pareigas Pareiškėja nebuvo priimta. Pasak Bendrovės, tai lėmė Pareiškėjos charakteristika ir pasiruošimas darbui. Vienas iš prioritetų sudarant gidų-vertėjų komandą buvo jų gebėjimas dirbti komandoje, komandiškumas siekiant bendrų tikslų. Pareiškėja pokalbio su komisija metu nurodė, kad komandinis darbas jai yra pagrindinis iššūkis, ji labiau orientuota dirbti individualiai, tuo tarpu kiti kandidatai pasižymėjo komandiškumu, puikiai išmanė komandinio darbo principus, buvo lankstūs ir orientuoti į bendrus komandos rezultatus.

Be to, Pareiškėja, kaip pabrėžė Bendrovė, atsakydama į komisijos klausimus „buvo emocionali, į kai kuriuos klausimus atsakydavo pakeltu tonu, nebuvo mandagi“, o parodoje „EXPO 2020“ svarbu elgtis dalykiškai, valdyti savo emocijas ir kiek įmanoma patraukliau reprezentuoti šalį.

Komisija Pareiškėjai kėlė klausimus, kodėl ji dalyvauja „EXPO 2020“ atrankoje, kuo ji galėtų būti pranašesnė nei kiti kandidatai. Pareiškėjos pagrindinis argumentas buvo, kad ji dalyvavo parodos darbe 2017 metais, todėl mananti, kad vien dėl to jos kvalifikacija, patirtis ir asmeninės savybės yra pranašesnės nei kitų. Nors komisijos nariai uždavė ir kitų klausimų, susijusių su jos patirtimi, asmeninėmis savybėmis, Pareiškėja pokalbio metu dažnai kartojo, kad ji dalyvavo „EXPO 2017“ parodos darbe ir dėl to jai nereikia atsakyti į klausimus, jei atsakymai, anot Pareiškėjos, yra akivaizdūs.

Lyginant su kitais kandidatais, Pareiškėja neatskleidė savo motyvacijos vykti į pasaulinę parodą „EXPO 2020“, darė spaudimą atrankos komisijai, teigdama, turinti pranašumą, nes dalyvavo „EXPO 2017“, dėl to nėra pagrindo jai užduoti klausimus. Taip pat Pareiškėja pokalbio su atrankos komisija metu buvo emocionali, pakeltu tonu atsakinėjo į užduodamus klausimus, nebuvo mandagi ir pagarbi.

Bendrovė pažymėjo, kad mandagumas, pagarba, dalykiškumas yra būtinos savybės norint tinkamai vykdyti darbo funkcijas bei atstovauti Lietuvai pasaulinėje parodoje „EXPO 2020“, kurių Pareiškėja atrankos metu neparodė.

Bendrovė taip pat rašė:

„Pareiškėja savo prisistatymo metu (tiek telefonu, tiek susitikus su komisijos nariais gyvai) pažymėjo, kad yra kelių mėnesių vaiko priežiūros atostogose, trumpai pristatė savo turimą patirtį.

2021 m. kovo mėn., atnaujinus atranką į parodą „EXPO 2020“, Litexpo atstovė telefonu susisiekė su Pareiškėja ir pasiteiravo, ar ją vis dar domina dalyvavimas atrankoje. Pareiškėjos atsakymas buvo, kad domina, tačiau ji pažymėjo, kad artimiausiomis dienomis numatytas gimdymas ir svarbu, jog atrankos etapai nesutaptų su gimdymo data.

Skunde Pareiškėja nurodo, jog ji buvo diskriminuojama šeiminės padėties ir lyties pagrindais, tačiau tai yra neteisingas ir nepagrįstas kaltinimas, kadangi Litexpo jau pirmame atrankos etape, kuomet su Pareiškėja buvo susisiepta telefonu, iš pačios Pareiškėjos sužinojo apie jos šeiminę padėtį bei lytį, tačiau šios jos įvardintos aplinkybės nebuvo vertinamos, kaip nulemiančios tolimesnį dalyvavimą atrankoje. Priešingai, Pareiškėja jai patogiu laiku buvo kviečiama tęsti atranką ir dalyvauti kitame etape – susitikime su atrankos komisijos nariais.

Atkreiptinas dėmesys, kad susitikimo metu komisijos nariai Pareiškėjai uždavė įvairius klausimus, susijusius su jos patirtimi, kvalifikacija, asmeninėmis savybėmis, buvo domėtasi, kaip jai sekėsi atstovauti Lietuvai 2017 m. vykusioje EXPO parodoje. Taip pat Pareiškėjos buvo prašoma pristatyti Lietuvą, kadangi tai bus viena pagrindinių užduočių atstovaujant šalai parodoje „EXPO 2020“.

Komisijos narys I. V., iš Pareiškėjos išgirdęs, jog ji turi tik kelių mėnesių kūdikį ir būdamas atsakingas už kandidatų psichologinio pasirengimo įvertinimą išvykti į 6 mėn. trunkančią nepertraukiamą kelionę į Dubajų, uždavė spontaniškus klausimus, siekdamas įvertinti jos reakciją, pasirengimą priimti tokį atsakingą sprendimą. Komisijai atrankos metu buvo svarbu įsitikinti, kad kandidatas supranta, jog kelionė yra nepertraukiama, joje teks atsakyti į įvairius netikėtus klausimus, susipažinti su naujais žmonėmis, susidurti su stresinėmis situacijomis ir individualiai priimti sprendimus.

Komisija, be kitų klausimų, teiravosi apie Pareiškėjos patirtį atstovaujant Lietuvai 2017 m. vykusioje EXPO parodoje, domėjosi, ką siūlytų keisti, kokios būtų rekomendacijos.

Pareiškėja nebuvo diskriminuojama šeiminės padėties ir lyties atžvilgiu, priešingai, jai buvo užtikrintos lygiavertės sąlygos dalyvauti atrankoje.

Pareiškėja nebuvo atrinkta dėl šio rašto antrame klausime nurodytų argumentų.

Bendrovės atstovai neuždavė klausimų apie Pareiškėjos šeiminę padėtį ir Pareiškėjos nurodytas teiginys, jog buvo užduotas klausimas, „ar mažamečio vaiko turėjimas netrukdytų išvykti 6 mėn. laikotarpiui į užsienį, jei būčiau atrinkta?“ (citata paimta Lietuvos Respublikos lygių galimybių kontrolieriaus iš rašto), yra neteisingas.

Klausimą apie mažamečio vaiko amžių uždavė komisijos narys I. V., kadangi pati Pareiškėja atrankos metu komisijos nariams pasakė, jog turi kūdikį.

Kaip nurodyta aukščiau tekste, jau pirmajame atrankos etape (pokalbio telefonu metu), kuris vyko 2021 m. kovo mėn., Pareiškėja pasakė, jog jai artimiausiomis dienomis numatytas gimdymas. Komisijos narys I. V., siekdamas įvertinti Pareiškėjos psichologinį pasirengimą išvykti į Dubajų, uždavė klausimą apie vaiko amžių ir pasitikslino, ar ji yra pasirengusi jį palikti atskirai nuo savęs ir priimti tokį atsakingą sprendimą – išvykti į 6 mėn. trunkančią nepertraukiamą kelionę ir atstovauti Lietuvos Respubliką <...> parodoje „EXPO 2020“.

Pareiškėja atsakė, jog yra pasiruošusi, todėl daugiau klausimų šia tema nebuvo klausiama ir jos pateiktas atsakymas neturėjo įtakos vertinimo rezultatams.

Kriterijai, kuriais remiantis buvo vertinami kandidatai, buvo apibrėžti tokie: patirtis, bendroji kompetencija, užsienio kalbų mokėjimas, faktai ir žinios apie Lietuvą, estetika, komunikacija, bendroji motyvacija, charakteristika, psichologinis pasiruošimas, Artimųjų Rytų kultūros ir politikos žinios, visų reikalavimuose nurodytų dokumentų pateikimas.

Vertinant kandidatus, buvo atsižvelgiama į visus nurodytus kriterijus.

Kandidatų psichologiniam vertinimui kriterijai iš anksto nebuvo parengti, tačiau buvo atsižvelgiama į kandidatams užduotų klausimų atsakymus, reakcijas, kūno kalbą. Klausimai apie psichologinį pasiruošimą eksperto I. V. buvo užduodami netikėtai, vertinant iš kandidatų gautą vaizdinę ir žodinę informaciją.

Visi klausimai kandidatams, susiję su jų psichologiniu pasiruošimu ir apsisprendimu išvykti į šešis mėnesius trunkančią komandiruotę, buvo užduoti skirtingi, vertinti individualiai.“

2021 m. rugsėjo 27 d. Tarnyboje buvo gautas komisijos nario I. V. raštas, kuriuo buvo atsakoma į Tarnybos pateiktus klausimus.

I. V. pateikė šią informaciją:

„Taip, pateikiau pareiškėjai klausimą, susijusį su jos vaiko amžiumi bei išreiškiau savo asmeninę nuomonę, atrankos metu, pridurdamas, kad ši nuomonė yra visiškai subjektyvi, todėl negali būti vertinama ir nesudarys jokios įtakos atrankos rezultatams. Šis klausimas buvo užduotas spontaniškai, išklausus pareiškėjos prisistatymą. Kaip komisijos narys, iš anksto nebuvau informuotas apie kandidatės šeimyninę padėtį, todėl visos atrankos metu įdėmiai klausiausi pareiškėjos ir uždaviau jai klausimus, susijusius su tuo metu jos pateikta informacija komisijos nariams. Mano funkcija atrankoje buvo įvertinti kandidatų psichologinį pasiruošimą, todėl norėjau įsitikinti, kad kandidatė yra pasiruošusi išvykti pusę metų į kelionę. Kandidatė pati pristatė planą, ką darytų jei laimėtų atranką, todėl ši tema toliau nagrinėjama nebuvo.

Mano užduoti klausimai neturėjo jokios įtakos pareiškėjos vertinimui. Psichologinis pasiruošimas buvo tik vienas iš daugelio vertinimo kriterijų, kurie buvo numatyti prieš visą atrankos procesą. Pareiškėja atrankos metu komisijai neįrodė, kodėl dalyvauja atrankoje, nuolat pabrėždama, kad jau vyko į EXPO parodą ankstesniais metais ir tai yra jos privalumas. Taip pat, pareiškėja buvo labai emocionali ir išsakė, kad ji vadovaujasi individualaus darbo principais. Tuo tarpu komisija atrankos metu buvo pabrėžusi, kad dalyvaujant šiame projekte komandinis darbas yra labai svarbus. Sprendimas buvo priimtas įvertinus visus atrankos kriterijus bei atsižvelgiant į kiekvieno komisijos nario vertinimą.

Noriu atkreipti dėmesį į tai, kad parodoje dalyvaujančių gidų-vertėjų komunikacijos kokybės svarba yra ypatingai atsakinga ir svarbi kompetencija. Jie – dažnu atveju yra pirmieji Lietuvos Respublikos atstovai, su kuriais susipažįsta Pasaulinės parodos lankytojai.

Kaip formuosis pirmas įspūdis, koks jis bus – nuo to priklauso, ką apie Lietuvą galvos parodos lankytojas, iki tol nieko anksčiau nežinojęs, kas yra Lietuva.

Parodų lankytojų srautai yra tūkstantiniai, todėl ir atrankoje dalyvaujantys gidai-vertėjai turi parodyti savo gebėjimus ir puikiai dirbti komandoje, ir būti maksimaliai atidūs ir empatiški Lietuvos parodos stendo dalyvių atžvilgiu, ir, kas yra ypač svarbu, turi būti psichologiškai atsparūs bet kokioms užribinėms parodos dalyvių elgsenoms...

Psichologinė branda, atsparumas, gebėjimas čia ir dabar priimti teisingą elgesio formą ir sprendimą, tinkamai komunikuoti žinutę apie Lietuvą ir užtikrinti tinkamą dvipusę komunikaciją su auditorija – vieni iš svarbių atrankos kandidatų gebėjimų.

Kiekvieno atrankos komisijos nario sprendimas buvo atsakingai įvertintas ir argumentuotas.“

Lygių galimybių kontrolierė

k o n s t a t u o j a:

Tyrimo metu buvo vertinama, ar, Bendrovei vykdant priėmimo į darbą pokalbį ir atrankos komisijos nariui uždavus klausimą, susijusį su Pareiškėjos šeimine padėtimi (vaikais), nebuvo pažeistos Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 16 straipsnio nuostatos, pagal kurias skelbimuose priimti į darbą, valstybės tarnybą arba mokytis draudžiama nurodyti reikalavimus, suteikiančius pirmenybę vienai iš lyčių, išskyrus šio įstatymo 10 straipsnio 5 punkte nurodytą atvejį, reikalauti iš darbo ieškančių asmenų informacijos apie jų šeiminę padėtį, amžių (išskyrus šiame įstatyme numatytus atvejus), privatų gyvenimą ar šeimos planus. Taip pat buvo vertinama, ar Bendrovė, vykdydama priėmimo į darbą procedūrą, nepažeidė Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 6 straipsnio 1 ir 4 punkto nuostatų, pagal kurias, įgyvendindamas lygias moterų ir vyrų teises, darbdavys arba darbdavio atstovas privalo priimdamas į darbą ar perkeldamas į aukštesnes pareigas, taikyti vienodus atrankos kriterijus ir sąlygas, išskyrus šio įstatymo 10 straipsnio 5 punkte nurodytą atvejį; užtikrinti, kad siekiantis įsidarbinti asmuo ar darbuotojas nepatirtų priekabiavimo ir seksualinio priekabiavimo.

Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintas pamatinis lygybės principas. Konstitucijos 29 straipsnyje skelbiama, jog įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys yra lygūs, žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės,

tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu. Aiškindamas Konstitucijos 29 straipsnio nuostatas, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad konstitucinis visų asmenų lygybės principas, kurio turi būti laikomasi ir leidžiant įstatymus, ir juos taikant, ir vykdant teisingumą, įpareigoja vienodus faktus teisiškai vertinti vienodai ir draudžia iš esmės tokius pat faktus savavališkai vertinti skirtingai, kad konstitucinis visų asmenų lygybės principas reiškia žmogaus prigimtinę teisę būti traktuojamam vienodai su kitais, įtvirtina formalią visų asmenų lygybę, taip pat kad asmenys negali būti diskriminuojami arba kad jiems negali būti teikiama privilegijų (Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas). Asmenų lygybės principas iš esmės reiškia diskriminacijos draudimą, o diskriminacija dažniausiai suprantama kaip žmogaus teisių varžymas ar tam tikrų privilegijų teikimas, atsižvelgiant į lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų požymius (Konstitucinio Teismo 1998 m. lapkričio 11 d. nutarimas). Konstitucinis visų asmenų lygybės įstatymui principas būtų pažeistas, jeigu tam tikra grupė asmenų, kuriems yra skiriama teisės norma, palyginti su kitais tos pačios normos adresatais, būtų kitaip traktuojama, nors tarp tų grupių nėra tokio pobūdžio ir tokios apimties skirtumų, kad toks nevienodas traktavimas būtų objektyviai pateisinamas (Konstitucinio Teismo 1996 m. lapkričio 20 d. ir 2003 m. gruodžio 30 d. nutarimai).

Lygių galimybių įstatymo 1 straipsnyje nustatyta, jog šio įstatymo paskirtis – užtikrinti, kad būtų įgyvendintos Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsnio nuostatos, įtvirtinančios asmenų lygybę ir draudimą varžyti žmogaus teises ir teikti jam privilegijas lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu. Taip pat šiuo įstatymu siekiama, kad būtų įgyvendintos ir Europos Sąjungos teisės aktų, nurodytų šio įstatymo priede, kitų tarptautinių sutarčių nuostatos. Taigi, Konstitucijoje įtvirtintos asmenų lygybę reglamentuojančios pagrindinės nuostatos yra perkeltos į Lygių galimybių įstatymą, kuris draudžia diskriminaciją šio įstatymo taikymo srityje ne tik dėl konstitucinių nediskriminavimo pagrindų, bet ir dėl kitų žmogaus tapatybės požymių ar priskiriamų savybių, kurios yra įtvirtintos Lygių galimybių įstatyme.

Lygių galimybių įstatymo 2 straipsnio 1 dalyje diskriminacija apibrėžiama kaip tiesioginė ar netiesioginė diskriminacija, priekabiavimas, nurodymas diskriminuoti dėl lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos. Tiesioginė diskriminacija pagal Lygių galimybių įstatymo 2 straipsnio 9 dalį laikomas elgesys su asmeniu, kai dėl pirmiau išvardintų pagrindų asmeniui taikomos mažiau palankios sąlygos, negu panašiomis aplinkybėmis yra, buvo ar būtų taikomos kitam asmeniui. Analogiškos nuostatos numatytos atitinkamose Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 2 straipsnio 1 ir 9 dalyse.

Nagrinėjamu atveju Pareiškėja dalyvavo atrankoje užimti gidės pareigas pasaulinėje parodoje „EXPO 2020“. Pareiškėja 2021 m. balandžio 28 d. 13 val. dalyvavo atrankoje, kur

Pareiškėjai atrankos komisija uždavė klausimus. Komisijos nariams buvo žinoma, kad Pareiškėja yra karjeros diplomatė ir yra išėjusi vaiko priežiūros atostogų, augina dviejų mėnesių kūdikį. Pareiškėja šią informaciją pateikė dar 2021 m. kovo 17 d., kai Bendrovės atstovė pranešė Pareiškėjai, kad atranka į siūlomas pareigas buvo atnaujinta (2020 m. gegužės mėnesį atranka buvo sustabdyta dėl COVID-19 pandemijos). 2021 m. balandžio 28 d. atrankos pokalbio metu prisistatydama pateikė atrankos komisijai informaciją apie tai, kad yra vaiko priežiūros atostogose. Pareiškėja teigė, kad viena iš komisijos narių, Bendrovės atstovė (Pareiškėja vardo nežinojo), teiravosi, „ar mažo vaiko turėjimas netrukdytų išvykti į užsienį 6 mėn.“ Pareiškėja patvirtino, kad netrukdytų ir kad šis klausimas šeimoje yra aptartas. Tada komisijos narys I. V. paprašė patikslinti, „kokie amžiaus yra mano [Pareiškėjos] vaikas?“. Pareiškėja atsakė, kad „dviejų mėnesių“. I. V. išsakė savo asmeninę nuomonę, kad „remiantis jo [I. V.] psichologinėmis žiniomis iki pusės metų vaikui itin svarbu būti su motina – dėl vaiko vystymosi. Kiti šeimos nariai to atstoti negali. Ar aš [Pareiškėja] tai suvokiu ir ar man tai aišku?“ Tuomet sekė komisijos nario klausimas: „A., tai pasakyk mums, iš tikrųjų, nuo ko tu bėgi?“ ir dar keletas analogiško turinio komisijos nario klausimų bei replikų dėl Pareiškėjos šeiminės padėties ir sūnaus amžiaus.

Pareiškėja rašė, kad 2021 m. balandžio 28 d. 13 val. Bendrovėje vykusio darbo pokalbio metu komisijos nariui užduodant klausimus apie Pareiškėjos šeimines padėtį, teikiant replikas (savo nuomonę), kiek laiko moteris privalo būti su vaiku, buvo sukurta įžeidžianti ir Pareiškėjos, kaip konkurso kandidatės, orumą žeminanti aplinka vien todėl, kad Pareiškėja yra moteris, turinti mažametį vaiką. Pareiškėja taip pat rašė, kad liko nesupratusi klausimų ir replikų apie jos šeimines padėtį tikslingumo darbo pokalbio kontekste. Be to, Pareiškėja pažymėjo, kad jau prieš I. V. užduodant klausimus buvo komisijai paaiškinusi, kad jokių kliūčių dėl mažamečio vaiko turėjimo nekiltų, taigi Pareiškėja „liko nesupratusi“ ir pasipiktinusi tolesniais komisijos nario klausimais ir replikomis. Pareiškėja teigė, kad nesupranta šių klausimų tikslingumo ir sąsajos su gido-vertėjo darbo pozicijos pobūdžiu.

Bendrovė neigė, kad jos atstovė, atrankos komisijos narė, pateikė klausimus dėl Pareiškėjos šeiminės padėties. Bendrovė rašė, kad Pareiškėjos nurodyta citata „ar mažamečio vaiko turėjimas netrukdytų išvykti 6 mėn. laikotarpiui į užsienį, jei būčiau atrinkta?“ yra neteisinga. Klausimai apie mažamečio vaiko amžių buvo užduoti I. V., kadangi pati Pareiškėja atrankos metu komisijos nariams pasakė, jog turi kūdikį. Bendrovė taip pat paaiškino: „Komisijos narys I. V., siekdamas įvertinti Pareiškėjos psichologinį pasirengimą išvykti į Dubajų, uždavė klausimą apie vaiko amžių ir pasitiksino, ar ji yra pasirengusi jį palikti atskirai nuo savęs ir priimti tokį atsakingą sprendimą – išvykti į 6 mėn. trunkančią nepertraukiamą kelionę ir atstovauti Lietuvos Respubliką Dubajuje vykstančioje parodoje „EXPO 2020“. Pareiškėja atsakė, jog yra pasiruošusi, todėl daugiau klausimų šia tema nebuvo klausama ir jos pateiktas atsakymas neturėjo įtakos vertinimo rezultatams.“

Bendrovė paaiškino, kad Pareiškėja į siūlomas pareigas nebuvo priimta dėl kitų kriterijų, nesusijusių su jos šeimine padėtimi, t. y., dėl Pareiškėjos charakteristikos ir pasiruošimo darbui. Bendrovė atsakyme akcentavo mažesnę jos komandiškumą, nemandagumą (detaliau aprašyta šio sprendimo nustatomojoje dalyje).

Komisijos narys I. V. patvirtino, kad pateikė Pareiškėjai klausimą, susijusį su jos vaiko amžiumi, bei išreiškė savo asmeninę nuomonę, bet teigė, kad atrankos metu pridūrė, kad ši nuomonė yra visiškai subjektyvi, todėl negali būti vertinama ir nesudarys jokios įtakos atrankos rezultatams. I. V. teigė, kad iš anksto nežinojo apie Pareiškėjos šeimines padėtį, ir uždavė klausimus, susijusius su tuo metu jos pateikta informacija. I. V. pabrėžė, kad jo funkcija atrankoje buvo įvertinti kandidatų psichologinį pasirėngimą, todėl norėjo įsitikinti, kad kandidatė (Pareiškėja) yra pasirėšusi išvykti į pusės metų kelionę. Pasak I. V., „Pareiškėja atrankos metu komisijai neįrodė, kodėl dalyvauja atrankoje, nuolat pabrėždama, kad jau vyko į EXPO parodą ankstesniais metais ir tai yra jos privalumas. Taip pat, pareiškėja buvo labai emocionali ir išsakė, kad ji vadovaujasi individualaus darbo principais. Tuo tarpu komisija atrankos metu buvo pabrėžusi, kad dalyvaujant šiame projekte komandinis darbas yra labai svarbus. Sprendimas buvo priimtas įvertinus visus atrankos kriterijus bei atsižvelgiant į kiekvieno komisijos nario vertinimą.“

Atkreiptinas dėmesys, kad atrankos, vykusios 2021 m. balandžio 28 d., garso ir / arba vaizdo įrašo nėra.

Pagal Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 16 straipsnio nuostatas, skelbimuose priimti į darbą, valstybės tarnybą arba mokytis draudžiama nurodyti reikalavimus, suteikiančius pirmenybę vienai iš lyčių, išskyrus šio įstatymo 10 straipsnio 5 punkte nurodytą atvejį, reikalauti iš darbo ieškančių asmenų informacijos apie jų šeimines padėtį, amžių (išskyrus šiame įstatyme numatytus atvejus), privatų gyvenimą ar šeimos planus.

Pagal Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (<https://atvira.sodra.lt/lt-eur/>) teikiamą informaciją, 2019-ais metais 28,8 tūkstančio moterų gavo vaiko priežiūros atostogų išmokas ir tais pačiais metais 9,1 tūkstančio vyrų gavo vaiko priežiūros atostogų išmokas. Pabrėžtina, kad vyrai sudaro tik apie 24 procentus visų vaiko priežiūros atostogų išmokų gavėjų. Atsižvelgiant į tai, kad moterys dažniau išėina į vaiko priežiūros atostogas ir dažniau atlieka vaiko priežiūros funkcijas šeimoje, darytina išvada, jog moterys dažniau iškrinta iš darbo rinkos ir joms kyla didesnė rizika būti diskriminuojamoms dėl jų šeiminių padėties – vaikų turėjimo / neturėjimo, ketinimo turėti vaikų. Pažymėtina, kad tai viena iš priežasčių, dėl ko Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatyme yra numatytas draudimas reikalauti tokios informacijos – kad nebūtų sudaryta galimybė pagal šią informaciją rinktis darbuotojų ir taip diskriminuoti asmenis.

Pabrėžtina, kad Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 16 straipsnyje numatytas draudimas reikalauti iš darbo ieškančių asmenų informacijos apie jų šeimines padėtį, šeimos planus ar privatų

gyvenimą yra imperatyvus, t. y., yra draudžiamas pats klausimo veiksmas, neatsižvelgiant į tai, ar tai turėjo pasekmių (pavyzdžiui, dėl asmens šeiminių padėties asmuo nebuvo priimtas į darbą).

Pažymėtina, kad, kaip rašė Pareiškėja (taip pat teigė Bendrovė ir I. V.): ji pati atrankos komisijai pateikė informaciją apie savo šeiminių padėtį, t. y., turi poros mėnesių amžiaus kūdikį. Bendrovė neigė, kad jos atstovė komisijoje uždavė papildomus klausimus dėl šeiminių padėties, ir nurodė, kad tai padarė tik I. V.. Atsižvelgiant į tai, kad atrankos į darbą pokalbių įrašų nėra, neįmanoma objektyviai nustatyti, ar Bendrovės atstovė buvo uždavusi klausimus, ar ne. I. V. patvirtino, kad buvo pateikęs papildomus klausimus dėl Pareiškėjos šeiminių padėties (vaikų) ir išreiškęs savo asmeninę nuomonę, neturėjusią įtakos Pareiškėjos vertinimui.

Pabrėžtina, kad, net ir Pareiškėjai pačiai pateiktus informaciją apie savo šeiminių padėtį (vaikų turėjimą), tai nesuteikė atrankos komisijos nariams teisės pateikti jai klausimų apie jos šeiminių padėtį arba privatų gyvenimą. Konstatuotina, kad I. V. pateikti klausimai dėl Pareiškėjos šeiminių padėties (vaikų amžiaus) pažeidė Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 16 straipsnyje įtvirtintą draudimą reikalauti iš darbo ieškančių asmenų informacijos apie jų šeiminių padėtį ar privatų gyvenimą.

Pagal Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 6 straipsnio 1 ir 4 punkto nuostatas, įgyvendindamas lygias moterų ir vyrų teises, darbdavys arba darbdavio atstovas privalo priimdamas į darbą ar perkeldamas į aukštesnes pareigas, taikyti vienodus atrankos kriterijus ir sąlygas, išskyrus šio įstatymo 10 straipsnio 5 punkte nurodytą atvejį; užtikrinti, kad siekiantis įsidarbinti asmuo ar darbuotojas nepatirtų priekabiavimo ir seksualinio priekabiavimo. Remiantis Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 11 straipsnio 1 ir 5 punkto nuostatomis darbdavio arba darbdavio atstovo veiksmai yra pripažįstami pažeidžiančiais moterų ir vyrų lygias teises, jeigu jis dėl asmens lyties taiko asmeniui mažiau (daugiau) palankias įdarbinimo, perkėlimo į kitas pareigas arba apmokėjimo už tokį patį ar vienodos vertės darbą sąlygas; neužtikrina, kad siekiantis įsidarbinti asmuo ar darbuotojas nepatirtų priekabiavimo ir seksualinio priekabiavimo.

Atkreiptinas dėmesys, kad nei Lygių galimybių, nei Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymuose nėra įtvirtinto draudžiamo diskriminacijos pagrindo „šeiminė padėtis“, taigi lygių galimybių kontrolierius gali tik vertinti, ar nagrinėjamu atveju Pareiškėja nebuvo priimta dėl lyties.

Pabrėžtina, kad Tarnyba prieš gaudama Pareiškėjos skundą buvo atlikusi tyrimą dėl Bendrovės vykdytos atrankos į gidų-vertėjų pareigas parodoje „EXPO 2020“ (Lygių galimybių kontrolierės sprendimas Nr. (21)SN-88)SP-27). Pirmesnio tyrimo metu buvo gauta informacija apie gidų-vertėjų darbui Lietuvos paviljone tarptautinėje parodoje „EXPO 2020“ atrinktų asmenų sąrašą (1-as sąrašas) ir taip pat rezerve esančių gidų-vertėjų sąrašą (2-as sąrašas). Pažymėtina, kad 1-ajame sąrašas yra nurodytos 7 moterys, o 2-ajame sąrašas yra nurodytos 4 moterys. Pabrėžtina, kad moterys

abiejuose sąrašuose sudaro daugumą. Atsižvelgiant į tai, negalima daryti išvados, kad buvo pažeistos Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 6 straipsnio 1 punkto nuostatos.

Kaip minėta pirmiau, remiantis Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 11 straipsnio 5 punkto nuostatomis, darbdavio arba darbdavio atstovo veiksmai yra pripažįstami pažeidžiančiais moterų ir vyrų lygias teises, jeigu jis dėl asmens lyties neužtikrina, kad siekiantis įsidarbinti asmuo ar darbuotojas nepatirtų priekabiavimo ir seksualinio priekabiavimo. Priekabiavimas, pagal Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 2 straipsnio 5 dalies nuostatas, yra nepageidaujamas elgesys, kai dėl asmens lyties siekiama įžeisti arba įžeidžiamas asmens orumas ir siekiama sukurti arba sukuriama bauginanti, priešiška, žeminanti ar įžeidžianti aplinka.

Atrankos komisijos nario I. V. klausimas dėl Pareiškėjos šeiminės padėties (vaikų) yra tiesiogiai susijęs su motinyste, kuri neatsiejamai susijusi su Pareiškėjos lytimi (moteris, mama). Europos Parlamento ir Tarybos 2006 m. liepos 5 d. direktyvos Nr. 2006/54/EB dėl moterų ir vyrų lygių galimybių ir vienodo požiūrio į moteris ir vyrus užimtumo bei profesinės veiklos srityje principo įgyvendinimo (nauja redakcija) preambulės 54 punkte nurodyta: „Iš [Europos Sąjungos] Teisingumo Teismo praktikos aišku, kad nepalankus požiūris į moterį dėl jos nėštumo arba motinystės yra tiesioginė diskriminacija dėl lyties. Todėl ši direktyva turėtų būti aiškiai taikoma tokiam požiūriui.“

Pareiškėja rašė, kad po to, kai ji patvirtino, kad vaiko turėjimas nekels problemų išvykti į pusmetį trunkančią parodą „EXPO 2020“, komisijos narys I. V. paprašė patikslinti, „kokio amžiaus yra mano [Pareiškėjos] vaikas?“. Pareiškėja atsakė, kad „dviejų mėnesių“. I. V. išsakė savo asmeninę nuomonę, kad „remiantis jo [I. V.] psichologinėmis žiniomis iki pusės metų vaikui itin svarbu būti su motina – dėl vaiko vystymosi. Kiti šeimos nariai to atstoti negali. Ar aš [Pareiškėja] tai suvokiu ir ar man tai aišku?“ Tuomet sekė komisijos nario klausimas: „A., tai pasakyk mums, iš tikrųjų, nuo ko tu bėgi?“ ir dar keletas analogiško turinio komisijos nario klausimų bei replikų dėl Pareiškėjos šeiminės padėties ir sūnaus amžiaus. I. V.

neneigė, kad klausė Pareiškėjos apie jos vaiko amžių, ir patvirtino, kad išsakė savo subjektyvią nuomonę.

Pažymėtina, kad Pareiškėja nurodė, jog atrankos komisijos nario I. V. žodžiai (klausimai, replikos, išreikšta nuomonė) sukūrė jai orumą žeminančią aplinką vien dėl to, kad Pareiškėja yra moteris, turinti mažametį vaiką. Taigi Pareiškėja įvertino I. V. žodžius kaip nepageidaujamą elgesį, dėl kurio buvo įžeistas Pareiškėjos orumas, sukurta žeminanti ar įžeidžianti aplinka. Darytina išvada, kad Pareiškėja dėl savo lyties ir su tuo tiesiogiai susijusios motinystės darbo pokalbio metu patyrė priekabiavimą lyties pagrindu. Konstatuotina, kad tokiu būdu buvo padarytas Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 11 straipsnio 5 punkte nurodytas pažeidimas, t. y., pažeistos moterų ir vyrų lygios teisės.

Remiantis Lygių galimybių įstatymo 17 straipsnio 2 dalies nuostatomis Bendrovei rekomenduotina atrankas vykdančius asmenis tinkamai informuoti apie Lygių galimybių įstatymo bei Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo nuostatas, susijusias su įdarbinimo procedūromis ir užtikrinti, kad būtų imamasi veikslių, jog jų laikomasi tiek atrankų į darbą, tiek darbo metu; imtis priemonių, kai atrankas vykdančias asmenys pažeidžia Lygių galimybių įstatymo bei Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo nuostatas. Taip pat Bendrovei ir Aplinkos ministerijai rekomenduotina peržiūrėti savo lygių galimybių politiką, numatant priėmimo į darbą tvarką ir / ar kitus saugiklius, kuriais būtų užtikrintos lygios galimybės įsidarbinimo metu.

Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, bei vadovaudamasi Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 19 straipsnio 3 dalimi, Lygių galimybių įstatymo 16 straipsniu, 17 straipsniu, 29 straipsnio 2 dalies 5 ir 6 punktu,

Lygių galimybių kontrolierė

n u s p r e n d ž i a:

1. Įspėti Bendrovę dėl Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 16 straipsnio pažeidimo.
2. Pripažinti skundą (dalį dėl galimo Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 11 straipsnio 1 punkte nurodyto pažeidimo) nepagrįstu, kadangi nepasitvirtino skunde nurodyti pažeidimai.
3. Įspėti Bendrovę dėl Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 11 straipsnio 5 punkte nurodyto pažeidimo.
4. Su sprendimu supažindinti Pareiškėją, Bendrovę, I. V., Aplinkos ministeriją, Valstybės kontrolę, Viešųjų pirkimų tarnybą ir Seimo Socialinių reikalų ir darbo komitetą.

Sprendimas gali būti skundžiamas Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo nustatyta tvarka Lietuvos administracinių ginčų komisijai (Vilniaus g. 27, 01402 Vilnius) arba apygardos administraciniam teismui.

Lygių galimybių kontrolierė

Birutė Sabatauskaitė